

The Nature Conservancy

V roku 1951 vznikla v USA súkromná inštitúcia The Nature Conservancy, zameraná na výskumné, výchovné a organizačné problémy v oblasti ochrany prírody. Deklarovala sa ako nezisková verejnoprospešná organizácia s členskou základňou a verejnou finančnou podporou. Už vyše štyridsať rokov využíva legislatívne možnosti, ktoré takémuto typu organizácií v USA umožňujú nadobúdať vo verejnom záujme ekologicky alebo esteticky hodnotné územia bez daňovej povinnosti a získavať finančné prostriedky od fyzických i právnických osôb.

V súčasnosti chráni temer 2,8 mil. ha území v USA a vyše 8 mil. ha v zahraničí, najmä v Oceánii, Indonézii a Latinskej Amerike. Organizáciu podporuje finančne, ale často aj formou dobrovoľnej neplatenej práce pri manažmente chránených území, viac ako 700 000 členov.

Ústredné orgány sídlia vo Washingtone, D. C., ale v každom z 50 štátov má The Nature Conservancy svoju expozitúru a zamestnáva vyše tisícky profesionálnych pracovníkov, vzdelaných predovšetkým v biológii, ekológii, lesníctve, ale aj v oblasti majetkového práva (nehnutelnosti). Počet stálych zamestnancov kolíše podľa aktuálnych finančných možností, príznačne ale je, že TNC vyvinula veľmi dobrý pufrovací systém v rozpočovaní, a tak môže preklenúť nepriaznivé obdobia.

Filozofia práce TNC sa v priebehu štyroch desaťročí zmenila. Kým v počiatkoch bolo prioritou nadobúdanie čo najväčšej rozlohy území, v ostatnom čase prevláda snaha nevlastniť, ale ovplyvňovať spôsob využitia územia. Najčastejším je tzv. easement - majiteľ získa daňovú úľavu za ochotu znášať ochranu prírody stanovené vecné bremeno. Môže ísť napríklad o zrieknutie sa intenzifikácie poľnohospodárskej výroby alebo holorubnej ťažby, záväzok nazastávať plochu, alebo nezmeniť doterajší spôsob jej využívania.

The Nature Conservancy rozvíja i aplikovaný ekosozologický výskum, zameraný väčšinou na aktuálne otázky manažmentu chránených území a podporných programov pre ohrozené druhy podľa konkrétnych podmienok každého štátu. (V Connecticute, kde som mal možnosť pobudnúť, to boli problémy agresívnych rastlinných druhov a kontaminácia prílivom ovplyvňovaných mokradí.)

Významnou aktivitou je kontinuálne dopĺňanie databázy vzácnych a o-

hrozených druhov i biotopov. Využívajú sa pritom literárne rešerše z najnovších vedeckých a odborných publikácií i vlastný terénny prieskum. Spoločne so štátnou ochranou prírody bol preto vybudovaný databázový systém State Natural Heritage Inventory Program.

The Nature Conservancy perfektne vyplňa jednu niku, ktorá je napríklad v našich podmienkach chronicky neobsadená. Chýba nám, bohužiaľ, nielen systematický výskum v oblasti teórie ochrany prírody a fungujúca aktuálna ekosozologická databáza, ale aj legislatíva, ktorá by vznik a pôsobenie podobnej organizácie u nás uľahčila.

Mikuláš J. Lisický

Ekologická integrita veľkých riek

V treťom tohoročnom júlovom týždni (12.-15. 7. 94) sa uskutočnila v La Crosse (Wisconsin, USA) medzinárodná konferencia o využití ekologického poznania v manažmente veľkých riek **Sustaining the Ecological Integrity of Large Floodplain Rivers**. Prevažná časť účastníkov bola z USA a Kanady, ale odzneli aj prednášky odborníkov z ostatných kontinentov (z Argentíny, Austrálie, Bangladéša, Brazílie, Číny, Francúzska, Holandska, Indie, Nového Zélandu, Rakúska, Ruska, Slovenska, Talianska a Veľkej Británie).

Časopriestorové súvislosti boli veľmi symbolické. Mesto La Crosse na rieke Mississippi má meno podľa tradičných indiánskych hier, ktoré sa tu v čase zmieru konávali. V mnohých referátoch rezonovali aj dojmy z obrovskej povodne na Mississippi pred dvoma rokmi. Práve táto povodeň spochybnila dovtedy prevládajúci optimizmus čisto technickej protipovodňovej ochrany a posilnila hlasy dožadujúce sa renaturácie riek.

Referáty boli tematicky rozdelené do týchto blokov: základy ekologickej integrity; perspektívy odboru (obnova integrity, „nová potamológia“, bio-ekonomika); vplyvy vzdúvania; využívanie

inundačného územia sedimenty a kontaminácia; plavba; syntéza kauzálnych faktorov; globálne a kontinentálne faktory; inštitucionálne a organizačné aspekty; renaturácia riečnych systémov; projekty a techniky renaturácie habitatov.

V bloku o renaturácii prijali účastníci konferencie so záujmom autorovu informáciu o doterajších aktivitách a zámeroch renaturácie na Dunaji a Morave.

Exkurzie prezentovali metodiky zberu dát v ekosystéme veľkých riek (odbery vody, sedimentov, flóry a fauny), ukážky problémov rekreačného využívania i renaturačných zámerov.

Laickú verejnosť to možno prekvapí, ale všeobecným podtónom bolo zistenie, že poznatky o fungovaní veľkých riek a ich alúvií v miernom klimatickom pásme sú na nedostatočnej úrovni. Väčšina veľkých riek tu bola zregulovaná až kanalizovaná a ekologickej výskum sa sústredil na ich prítoky. Oveľa viac poznatkov o veľkých riekach a ich fungovaní existuje z tropických oblastí.

Polemika vznikla okolo jednej z navrhovaných téz záverov, či totiž možno tvrdiť, že ak sa zabezpečia správne podmienky a hydrologický režim, prí-

roda sa sama postará o zvyšok rehabilitácie rieky i pririečneho ekosystému.

Za najväčšie ekologické stresy veľkých riek sa považujú:

- vysoké priehrady a rozsiahle riečne nádrže,
- oddelenie rieky a inundácie hrádzami,
- zavlčenie nepôvodných druhov,
- eutrofizácia a znečistenie.

V odborných diskusiách sa vyskytlo niekoľko pokusov o definovanie ekologickej integrity riek, napokon prevládla mienka, že najvýznamnejšie aspekty takejto integrity sú: prepojenie inundačnej oblasti s riekou prostredníctvom tzv. povodňového pulzu a morfológická diverzita, ktorú takýto režim zásadným spôsobom určuje.

V záveroch konferencie sa upozorňuje na to, že veľké rieky sú polyfunkčné a ich využitie presadzujú rôzne nátlakové skupiny a finančné záujmy. Žiadna z nich by nemala byť dominantnou, žiadúca je spolupráca pri manažmente. V prípade, že niektoré spôsoby využitia, ktoré obmedzujú ekologickú integritu (napr. priehrady alebo hrádze) už nemožno spoločensky alebo

ekonomicky zdôvodniť, treba uvažovať o ich odstránení.

V tejto súvislosti treba našich čitateľov informovať o tom, že v USA sa vodné stavby budujú a prevádzkujú na základe časovo vymedzených licencií a pred uplynutím povolenej doby sa musia uchádzať o predĺženie platnosti licencie. Pri tej príležitosti sa hodnotí ich doterajší impakt na prostredie a povolenie môže byť podmienené uskutočnením nápravných opatrení, zmenou prevádzkových podmienok (objem využívaného prietoku a pod.), alebo odobratím licencie a príkazom na odstránenie stavby a uvedenie vodného toku do pôvodného stavu (také radikálne riešenie však doteraz Federálna komisia neuplatnila).

Účastníci konferencie zdôraznili aj to, že hoci základnou jednotkou manažmentu musí byť celé povodie, pozitívne zmeny sa v takejto mierke môžu prejavovať až po stáročiach. Preto za prvoradú úlohu treba považovať lokálne zásahy, ktorých cieľom je čo najviac zvýšiť divezitu habitatov.

Mikuláš J. Lisický

Zber a výkup opotrebovaných ropných olejov

Zber a výkup opotrebovaných ropných olejov (ORO) zabezpečuje akciová spoločnosť Benzinol Bratislava ako svoju povinnosť vyplývajúcu z nariadení vlády, ktorých cieľom je ochrana životného prostredia, najmä vôd a pôdy a neškodná likvidácia týchto produktov. Nadobudnutím účinnosti zákona č. 238/91 Zb. o odpadoch a príslušných nariadení sa situácia skomplikovala. Preto sa MŽP SR a Benzinol, a. s. Bratislava dohodli na ďalšom postupe pri zbere a výkupe ORO na čerpacích staniciach pohonných hmôt a v obchodných závodoch a. s. Benzinol, umiestnených na celom území Slovenskej republiky.

Na čerpacích staniciach, ktoré majú vybudované zariadenia (objekty zbe-

ru ORO) vykupujú iba odpadové oleje zo spaľovacích motorov a prevodoviek v množstve do 10 l. Maloproducenti dostávajú aj finančnú úhradu. Pracovníci čerpacej stanice oleje preberajú na základe vizuálnej kontroly.

Na území Slovenska sa vykupujú použité oleje na 140 čerpacích staniciach. V percentuálnom vyjadrení sa výkup ORO uskutočňuje na 76 % čerpacích staníc bývalého Západoslovenského kraja a Bratislavy a na 81 % v Stredoslovenskom kraji. Vo Východoslovenskom kraji ho zabezpečuje 46 % čerpacích staníc. Pre zlepšenie situácie na východnom Slovensku umiestnia na 15 čerpacích staniciach nadzemné kontajnery na zber ORO.

Zberové objekty sa budú budovať na všetkých nových a rekonštruovaných čerpacích staniciach na celom území SR.

V obchodných závodoch a. s. Benzinol - Bratislava, Holič, Nové Zámky, Kľačany pri Trnave, Ružomberok, Stožok, Pozdišovce, Kapušany a Benzinol-Oktan Kežmarok sa zberajú, resp. vykupujú:

- odpadové oleje zo spaľovacích motorov a prevodoviek od veľkoproducentov,
- odpadové strojové a turbínové oleje,
- odpadové vrtné, rezné a brúsne oleje,
- znečistený vykurovací olej,
- odpadové transformátorové, teplosnosné a hydraulické oleje bez polychlórovaných bifenylov a polychlórovaných terfenylov.

Medzi producentom ORO a príslušným obchodným závodom treba najskôr uzavrieť kúpno-predajnú zmluvu, kde sa dohodnú podmienky kvality vykupovaných olejov, ich prepravy a pod. Akosť odovzdaných ropných olejov sa posudzuje podľa ČSN 65 6690.

Prepravu ORO od pôvodcov odpadu a z čerpacích staníc do príslušných obchodných závodov zabezpečuje Benzinol, a. s. na základe súhlasu Ministerstva životného prostredia SR.

Ak pôvodcoví odpadu vyplýva povinnosť viesť evidenciu nebezpečných odpadov z Nariadenia vlády SR č. 605 z r. 1992, prepravovaný odpad musí sprevádzať „Sprievodný list nebezpečného odpadu“ a „Identifikačný list nebezpečného odpadu“. Pri každej dodávke ORO sa odoberie vzorka na analýzu pre stanovenie kvality vykupovaného použitého oleja.

Benzinol, a. s. by chcel rozšíriť túto službu najmä na čerpacích staniciach a prispieť tak k väčšej spokojnosti motoristickej verejnosti, ale zároveň aj k ochrane životného prostredia, a tak v maximálnej miere podporiť strategické smery odpadového hospodárstva Slovenskej republiky.

Ivan Medved